

Бобан ХУСЕЛОВСКИ

In memoriam: проф. д-р Иван Микулчиќ
“ПРОФЕСОРОТ МИКУЛЧИЌ НА ПОРТАТА ОД БИЛАЗОРА”

Генерација студенти запишани во учебната 1978/79 год., на ННСГ Историја на уметност со археологија, при Филозофскиот факултет на УКИМ - Скопје, беше една од привилегираните генерации во однос на референтниот состав на своите професори. Тоа беше плеада на еминентни професори и педагози, чии научен домен беше на врвот на македонската, југословенската и балканската археологија и историја на уметност. Иван Микулчиќ беше еден од нив, помеѓу студентите прифатен како принципиелна личност и професор кој бара знаење – автентичен претставник на “германската” археолошка школа. Неговата ерудиција и специфичниот начин на предавање, беа вистинска мамка за младите студенти, кои ја полнеа малата предавална – т.н. “бункер” и големиот амфитеатар, со желба да ислушаат, уште едно негово загонетно и продуктивно предавање. Про-

фесорот Микулчиќ во тој период, па и во целата втора половина на XX век, важеше за стожер на македонската и еден од референтните авторитети на југословенската археологија.

Мал дел од споменатата генерација студенти, ќе останат верни на неговиот ентузијазам и посветеност на науката на факти – археологијата.

Во неговата сјајна и долга кариера, ќе останат запаметени многу референтни трудови, а помеѓу нив, особено се истакнува една мала, но многу значајна статија, која ќе го открие неговиот гениј, отелотворен во дух на еден голем археолог визионер и емпиричар. Станува збор за трудот – *Убикација на Билазора*, објавен во далечната 1976 год., во Годишниот Зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје. Во потрага по видливите остатоци на повеќе антички градови во Република Македонија, користејќи се, пред сè со

планиметриски метод за познати или предложени локации, тој прв ја промовира тезата дека најголемиот пајонски град Билазора, треба да се поистовети со Градиште кај с. Кнежје, во близина на Св. Николе. Дотогаш, најчесто прифатлива теза на многу учени (Гејер, Кацаров, Венедиков, Ф. Папазоглу и др.), била дека локацијата треба да се бара во близина на Велес. проф. Иван Микулчиќ со новиот предлог, напосто ја апстрахирал претходната. Во резимето на споменатиот труд, авторот вели: *“Затоа, ако ги споредиме овие остатоци со она што го знаеме за Билазора, престанува секоја потреба Билазора и натаму фиктивно да ја убицираме – некаде кај (Титов) Велес”*.

Неопходен е огромен квантум на информации, искуство и визија на еден учен, за тој, својата теза да ја понуди и објави, во време кога за неа, сè уште нема никаков доказ на теренот. Упорноста и откровението на Х. Шлиман, во врска со убикацијата на Троја и Микена, Иван Микулчиќ ја преликал во случајот со Билазора. Но, проф. Микулчиќ во тој момент, не избрзал со истражувањата, и одлучил да ги остави како залог на некои идни генерации, кои тезата, ќе ја отфрлат или докажат. Со огромно бреме на одговорност и неконсолидирана самодоверба, македонско-американскиот тим, по добивањето на дозвола за археолошко систематско ископување¹, беше главно фокусиран кон проверка на тезата на проф. И. Микулчиќ, преку теренско ископување на локацијата Градиште кај с. Кнежје.

Во еден непријатен сплет на околности, неопходната покана за доаѓање во Република Македонија на Тексашката Фондација за археолошки и историски истражувања (ТФАНР) од Хјустон (САД), за жал изостана од мојата матична установа. Наметната ситуација го измести и фокусот на ископувањето, па наместо на некрополата Милци, истражувањето се насочи кон Градиште - с. Кнежје, на покана од колегите Стефан и Александар Даневи од Народниот музеј во Свети Николе.

Еден ускратен потпис, беше одлучувачки и судбински за историското откритие, кое следуваеше потоа.

Фондацијата ТАФХР од Хјустон е институција од невладиниот сектор, која во Република Македонија во 2008 год., веќе беше етаблирана, главно преку ископувањата на Вардарски Рид во Гевгелија, започнати во 1995 год. Познатиот тандем и брачен пар проф. д-р Вилијам Најдингер и Јула Метјуз во улога на раководители на фондацијата и на американскиот истражувачки тим, заедно со претставниците на македонскиот тим: Бобан Ху-

сеновски како раководител, Стефан Данев и д-р Звонимир Николовски како стручни консултанти, а во организација на Народниот музеј од Свети Николе и младиот директор Александар Данев, ги започнаа систематските ископувања на Градиште – с. Кнежје на 1.06.2008 год.

Во долгиот период на мирување, врз локалитетот Градиште, се создале дебели наслаги на стерилна земја, која до наоѓањето на првите елементи на урбаниот комплекс, преставуваше голема физичка пречка и фрустрација за целата екипа. Во сурови летни услови, поминаа цели три недели макотрпно копање, до откривањето на првите градежни елементи, кои во тој степен на ископувањето, наговестуваа нејасни контури на делови од бедемот, комуникации и објекти изградени од делкани камени блокови - квадери. Од геометриската перфекција на градежните целини и мајсторскиот квалитет на изработените елементи, тимот со голема претпазливост и внимание, прелиминарно заклучи дека станува збор за несекојдневен наод. Првичните анализи укажуваа на урбанизиран архитектонски комплекс, чии специфични камени блокови - квадери и опусот на সিдање, претходно веќе биле констатирани во подножјето на Градиштето, кај резервоарот за вода, и кај “гробницата” од Бразда.

Како во сценарио за филм, кој до последен миг ве држи во неизвесност, траеше потрагата по некоја конкретна материјална трага – елемент или ситуација, која ќе ја разјасни загатката и ќе ве убеди дека сте на вистинското место. На локалитет чија површина изнесува околу 20 хектари, таа задача изгледаше речиси невозможна, а во раната фаза на ископувањето, екипата не можеше ни да претпостави, што точно треба да бара.

Квадратот - М 13, беше само, уште еден идентичен во поставената квадратна мрежа, кој што неколку пати го прогласувавме за “стерилен”, а интуицијата, повторно не тераше да му се вратиме и да продолжиме со копањето. Во последниот обид на 3 јули 2008 год., кога се најдовме на длабочина од 2 м., силно изненадени и среќни, успеавме да регистрираме група на масивни камени блокови – квадери, поставени праволиниски, до кои од надворешна страна, допираше влезна конкавно поплочена рампа, а од другата, се ширеше улица, која водеше кон внатрешноста на урбаното јадро. Со целосно откривање на камената структура, врз основа на распоредот и истрошеноста на површините и горните рабови на квадерите, заклучивме дека се наоѓаме на прагот на југозападниот влез, (подоцна утврдивме дека станува збор за внатрешна порта), на комплексот - градот Билазора. Заклучокот дополнително го зајакна

¹ УЗКН бр.08-1180/2 од 29.05.2008 год., Скопје.

откриениот квадер, поставен во средината на прагот, чиј еден дел, беше понизок за десетина сантиметри во однос на целата конструкција, како би овозможил непречтен протек на атмосферски води, преку конкавната рампа, од повисокиот урбанизиран дел кон периферијата на градот.

Дали успехот се должи само на силната проникливост на професорот Микулчиќ и на нашата упорност, или во еден момент бевме благословени од божицата Тихе, тоа секако ќе остане енигма.

Веднаш потоа, стручниот тим донесе одлука, дека за откритието треба веднаш да се информира проф. Микулчиќ, и да се замоли, што поскоро да не посети.

Професорот пристигна на 25-ти јули 2008 год., видно возбуден и радосен, уште со излегување од возилото, посака да ги види сите нејасни ситуации на теренот, и уште еднаш на лице место во заедничка прошетка, размислувајќи на глас, да ја провери својата теза. Без чувство за време, и понесени од неговиот дар за раскажување, со проф. Најдингер трчавме по него, зачудени од неговиот елан и физичка кондиција, да слушнеме уште некоја сторија за Билазора и среќната околност што учествуваме во откривањето на оваа, како што рече “временска” капсула.

Од потенцијалот на наоѓалиштето, после неговата прва јавна промоција, се возбудија многу духови, кои верувајќи во сопствената исклучителност, побрзаа да го преземат натамошното раководење со ископувањето на Градиште.

Уверен сум дека освен оваа скромна, но искрена посвета за животот и делото на проф. Иван Микулчиќ, ќе се напишат уште многу почесни академски беседи, од негови познаници, соработници, пријатели. Но, овој еден ден поминат со проф. Иван Микулчиќ, ја зголеми радоста на сите учесници на ова историско откритие. Почитуваниот проф. Иван Микулчиќ, дочека да се потврди неговата визија, токму пред една од портите на пајонска Билазора, а проф. Вилијам Најдингер беше особено почестен од личното присуство на авторот на тезата и за него, како што рече, најпознатиот археолог од Република Македонија во Соединетите Американски Држави. На крај, моја беше привилегијата, охрабрен од авторитетот и советите на мојот професор, успешно да ја заокружам првата истражувачка сезона на Градиште – Кнежје, во текот на неговата прва посета на ре-откриена Билазора.

Вечна слава Професоре!

Бобан Хусеновски
археолог кустос-советник

